

Bényei Miklós

A TUDOMÁNYOS ÍRÁS ALAPJAI

Gyurgyák János módszertani útmutatója

Nemigen akad olyan magyarországi könyvtáros, aki ne ismerné Gyurgyák János nevét. Értékes és igen fontos kérdéseket tárgyaló történelmi monográfiái – *A zsidókérdés Magyarországon (2001)*; *Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteszmé és nacionalizmus története (2007)*; *Magyar fajvédők (2012)*; *Európa alkonya? (2018)* –, vagy háromkötetes történeti képeskönyve – *Magyarország története képekben (2008)* –, aztán *Rövidítés-szótára (2005)* minden nagyobb könyvtárban megtalálhatók, és nyilván azt is sokan tudják, hogy ő az egyik legjelentősebb – ha nem a legjelentősebb – hazai tudományos könyvkiadó vezető szerkesztője. Alighanem számtalan kolléga forgatta már nagyszerű és nagysikerű, terjedelmes segédkönyvét, amely *Szerzők és szerkesztők kézikönyve* címmel jelent meg (először 1996-ban, 2018-ban immár harmadik kiadásban).

Nemrég közzétett és most ismertetett művét szintén besorolhatjuk azon alkotások közé, amelyeket minden könyvtárosnak, különösképpen a tájékoztató könyvtárosoknak illik ismerni, és minél gyakrabban ajánlani a szerző által megcélzott olvasóknak. Gyurgyák János az alcímben pontosan megnevezi, kikről van szó és milyen szándék vezérelte írás közben: *Útmutató szemináriumi és tudományos diákköri értekezést, szakdolgozatot és disszertációt íróknak*. Vagyis – tömörebben fogalmazva – a kezdő kutatóknak kíván módszertani segítséget nyújtani, tanácsokat adni. Előszavából az is világosan kiderül, hogy elsősorban a humán- és társadalomtudományok művelőire, egészen pontosan: majdani művelőire gondolt. Tartalmi megfontolásainak, tanácsainak jó részét, és még inkább a formai kivitelezésre vonatkozó útmutatásait, ajánlásait azonban célszerű a természet-, élet-, agrár- és műszaki tudományok egyetemi és főiskolai hallgatóinak, doktorandu-

szainak is megfogadni. Tehát tulajdonképpen egy interdiszciplináris segédlettel gyarapodott, bátran állíthatjuk: gazdagodott a magyar felsőoktatás és a magyar könyvtárügy. Kiemelendő ugyanis, hogy a szerző gyakran, sőt meglepően sűrűn utal arra, hogy a könyvtárosok (a feladat jellegéből fakadóan főleg az egyetemi könyvtárak és az egyetemi városok közkönyvtárainak munkatársai) egyik vagy másik, általa ajánlott forrásdokumentum, tanulmány, esszé, cikk kézbeadásával milyen sokat segíthetnek bármely fiatal, tapasztalatlan kutatónak, mint ahogy az- zal is, hogy felhívják a figyelmet egy-egy elektronikus dokumentumra vagy annak elérhetőségére.

Hasonló tartalommal és céllal korábban és a közelmúltban is jelentek meg módszertani kiadványok. Egyre különösen szívesen emlékezünk, hiszen a könyvtárosok (és természetesen olvasóik) körében is nagy sikert aratott: a híres olasz középkorász és regényíró, Umberto Eco hazánkban is több kiadást megért, rendkívül szellemes, *Hogyan írjuk szakdolgozatot?* című műve. A kiadványtípus hozzáférhető angol, német és magyar nyelvű termékeit Gyurgyák János könyve utolsó fejezeteinek egyikében felsorolja. Meglepő, hogy kimaradt a listáról a könyvtáros (főiskolai, egyetemi oktató) Tóvári Judit több mint húsz évvel ezelőtt napvilágot látott, *A szellemi munka technikája. Szakirodalmi információk keresése, hogyan készítsünk hivatkozásokat és bibliográfiát a szakdolgozathoz?* című füzeté.

A különböző útmutatókat, kalauzokat a szerző számottevő mértékben hasznosítja, de még inkább támaszkodik saját kiadói-szerkesztői és kutatói tapasztalataira. Ezáltal válik stílusa közvetlenné, mondandója személyessé, közérthetővé. Gyakorta idéz, illetve saját gyakorlatából igen jellemző, tanulságos szemléltető példákat hoz. Kéziratát közzététel előtt megvitatta négy tudományegyetem (ELTE, Debrecen, Pécs, Szeged) néhány oktatójával és hallgatójával, az MTA Történettudományi Intézetének két kutatójával, valamint a szegedi egyetemi könyvtár informatikai vezetőjével, a jól ismert Kokas Károllyal. Az észrevételek, javaslatok jól érzékelhetően hozzájárultak a könyv hitelességéhez.

Gyurgyák János egyértelműen megkülönbözteti egymástól a tudományos és a szépirodalmi írást. Az eltérést, az előbbi főbb kritériumait a következőkben látja: „A tudományos írásnak [...] a szépirodalmi munkákkal szemben relevánsnak, koherensnek, racionálisnak, rendszerezettnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, továbbá érveken, bizonyítékon kell alapulnia, és végül eredményeinket nyilvánosan hozzáférhetővé kell tenni.” Mindez – hangsúlyozza – bármely, a tudományosság igényével születő írásműtől, tehát már egy szemináriumi vagy kisebb szakdolgozattól is elvárható, számon kérhető. Lelkesen biztatja az egyetemistákat, hogy bátran fogjanak bele az írásba, ne riadjanak meg az üres papír vagy képernyő bénító hatásától (írásfrász), ne féljenek a tudományos írás kétségkívül sokrétű és magas szintű követelményeitől. Hiszen „A hallgatói és az értelmiségi lét természetes velejárója, hogy időnként *írni kell*, még azoknak is, akik erre nem érznek ellenállhatatlan késztetést, továbbá nem ez lesz az élethivatásuk.” Viszont óva

inti a fiatalokat: „*ne vegyék igénybe* az interneten egyre nagyobb számban magukat hirdető, és szakdolgozati bérírást vállaló vállalkozásokat.” Elsősorban azért ne, „mert ha valaki nem próbálja ki magát ezen a területen, akkor egy életre szóló élménytől fosztja meg magát.” Ugyanis – folytatja – „*az írásnál kevés maradandóbb és izgalmasabb dolog* van a világon. Lehetőleg adjon mindenki magának legalább egyetlenegy esélyt az életben ennek kipróbálására!”

Könyvében rámutat arra is – és a nyomaték kedvéért többször ismétli –, hogy a közelmúltban a tudományos írás lehetőségei lényegesen módosultak. Már jó ideje számítógépen (többnyire interneten) keressük ki és meg az információkat, a hajdani analóg módon előállított dokumentumok (könyvek, időszaki sajtótermékek, aprónyomtatványok, kéziratok, térképek, képek, hangzó anyagok stb.) egyre nagyobb hányada elérhető, letölthető digitalizált formában; online hozzáférhető a könyvtári katalógusok, a levéltári segédletek és a múzeumi vezetők, továbbá a gyors ütemben gyarapodó és bővülő bibliográfiai és faktográfiai adatbázisok. A számítógép megkönnyítheti az elengedhetetlen jegyzetelés gyönyörű – mert az új ismeretek sokaságát elébünk táró –, ám többnyire fárasztó, olykor gyötrelmes munkafázisát. A szöveg- és kiadványszerkesztők jóvoltából sokkal, de sokkal könnyebb egy-egy dolgozat formába öntése is, a nyomtatók segítségével pedig a benyújtandó munka akár nyomdai színvonalon is előállítható. Azaz ma már a digitális világban élünk, és a tudományos írás folyamata másfajta technikai környezetben zajlik, mint akár néhány évtizeddel ezelőtt. S ezt a tényt mind a kutatók, mind a könyvtárosok tudomásul veszik. De két dolgot nem szabad elfelejteni – az útmutató szerzője sem felejt el –, mégpedig azt, hogy egyrészt még nagyon-nagyon sok dokumentum vár digitalizálásra, másrészt az interneten sok-sok kószta, ellenőrizetlen, hiteltelen információ kering, tehát igencsak szükséges az óvatosság.

A rendkívül igényesen, itt-ott aprólékos gondossággal megírt, összeállított útmutató nemigen foglalkozik (legfeljebb néhány utalás erejéig) a kutatásmódszertan elméleti kérdéseivel. A szerzőt sokkal inkább a gyakorlati tennivalók érdeklik, még közelebbről: a közvetlen segíteni akarás vágya motiválja. Feltehetően ezzel magyarázható, hogy fő mondanivalóját, a tudományos írás folyamatát, menetét a hagyományosnak nevezhető (mert számos elemében több évszázados múltra visszatekintő) lineáris szerkezetben adja elő; ez ugyanis a kezdő kutatók számára könnyebben érthető, követhető. A tartalomjegyzék pontosan tükrözi ezt. Vegyük sorjában: a téma kiválasztása, a kutatás és anyaggyűjtés, a szöveg megírása, érvelésmódok, a szöveg strukturálása és tagolása (vagyis a szerkezet kialakítása), hivatkozások, jegyzetek és bibliográfiák összeállítása, a publikálás. Nagy erénye a kötetnek, hogy az egyes munkaszakaszoknál és munkamozzanatoknál többféle lehetőséget is megemlít (például az úgynevezett főszöveg és a bibliográfia szerkezeti megoldásai, a hivatkozási módok stb.), és az esetek többségében a leendő szerző számára szabad választást kínál vagy ajánl. A módszertani szabadság azon-

ban nem lehet korlátlan, vannak követelmények, amelyeknek betartása minden kutatónak (a kezdőknek is!) kötelező; ezeket a követelményeket a szerző részletesen megfogalmazza, imígyen: közérthetőség, nyelvhelyesség, logikus felépítés, kohézió, megbízhatóság, eredetiség, személyesség, a jogi, politikai és ideológiai kérdések helyes mérlegelése. Számos alkalommal kitér a tartalmi és formai következetesség fontosságára. Gyakorlati tanácsai között felhívja a figyelmet egy súlyos hiba veszélyére, a határidő túllépésre, ami főleg az egyetemi hallgatók körében gyakori; több ízben megismétli a figyelmeztetést: a feladat megoldásának egyetlen mozzanatát se halasszák az utolsó hetekre, napokra, órákra, különösen ne a dolgozat anyaggyűjtését, vagy a megírását.

Gyurgyák János sikeresen foglalta egybe, újra lefektette a tudományos írás *alapjait*. A könyv kézbe vétele, elolvasása melegen ajánlható minden egyetemi hallgatónak, doktorandusznak, az országos középiskolai tanulmányi versenyen induló diáknak, mint ahogy a témavezetői feladatokat vállaló tanáraiknak is. Tanácsait, javaslatait, alternatív megoldásait érdemes megfontolni és lehetőleg megfogadni. A könyvtárosok szintén nagy hasznát látják a kötetnek: sokat segíthet az olvasók tájékoztatásában, főleg a szerző által is megcélzott kezdő kutatók eligazításában, felvilágosításában. S természetesen hozzájárulhat egy-egy könyvtári kiadvány, egy-egy könyvtárosi közlemény színvonalas megalkotásához, megformálásához.

A tudományos írás alapjai : útmutató szemináriumi és tudományos diákköri értekezést, szakdolgozatot és disszertációt íróknak / Gyurgyák János. – Budapest : Osiris, 2019. – 206 p. : ill. ; 20 cm

